

אֵלֵהֶם הַחַל

משפטים

r0548474308@gmail.com

לע"נ מרת רחל לוי בת תמרה ז"ל

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא בא)

במכילתא ר' ישמעאל אומר, לומר לך מה עליונים מסיני אף תחתונים מסיני

ר"ע אומר ערכן לפניהם כשולחן ערוך

צריך להבין מה הנפק"מ במחלוקתם.

נפק"מ א'

בספר אמרות ה' (ראזענבוים) הביא פלוגתא בין חובת הלבבות ובין שאר ספרי המוסר והפוסקים האחרונים.

דעת חובת הלבבות (שער היחוד פ"ג) דהאדם צריך לידע הבורא מצד החקירה וע"ז כתיב (דברי הימים א' כח ט) דע את אלוקי אביך ועבדהו.

אמנם הרבה מספרי המוסר והפוסקים חולקים ואומרים דיותר טוב אם אדם יסמוך על הקבלה. דיש לחוש פן ע"י החקירה ילך בדרך מוטעה, והרבה נעשו מינים ואפיקורסים ע"י הפילוסופיה לכן יותר טוב להחזיק בחבל הקבלה ע"י מ"ש בשו"ת הריב"ש תשובה מה'.

וזה הוא דר"י סבר דלא יחקור מצד החקירה רק יסמוך על קבלת אבותיו.

לפיכך דרש ואלה מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני.

אבל ר"ע ס"ל כדעת חובת הלבבות ולפיכך דריש יכול יהיו שונין ולא יודעין על בוריין ת"ל ואלה מה הראשונים אנכי ולא יהיה לך צריך לידע על בוריים מצד החקירה, כך המשפטים צריך לידע על בוריין.

ונראה לי בהיות דר"ע ידע הבורא מצד החקירה לכך היה מאריך באחד כדאיתא ברכות (סא):

נפק"מ ב'

בספר גנזי ישראל (מטשורטקוב) ונראה שאין ר"י ור"ע חולקים.

אך נקדים לביאור עוד שני מאמרים שדרשו חז"ל: כל דין שדן דין אמת לאמיתו כאילו נעשה שותף להקב"ה למעשה בראשית (שבת י). וכבר השיגו המפרשים במה שאמרו 'אמת לאמיתו', וכי אין די שיאמר 'הדן דין אמת'.

ומאמר שני: והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע (דניאל יב ג) זה דין שדן דין אמת לאמיתו (ב"ב ח:) למה דווקא בחרו בתואר הזה 'כזוהר הרקיע'.

איתא במדרש (ב"ר ח ה) בשעה שבא הקב"ה לבראות אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כתות כתות, חסד אמר, יברא, שהוא גומל חסדים. אמת אמר, אל יברא, שכולו שקרים. צדק אמר, יברא, שהוא עושה צדקות. שלום אמר, שלא יברא, שכולו קטטה. מה עשה הקב"ה, נטל אמת והשליכו לארץ, שנאמר (דניאל ח יב) ותשלך אמת ארצה.

מלבד מה שכל המאמר מוקשה, מדוע היו המלאכים מלינים כ"כ על האדם בלי שנדע סיבת הדבר. עוד קשה הדבר, למה דווקא השליך הקב"ה את האמת ארצה ולא את השלום, שגם הוא קיטרג.

להבין סיבת הדבר שלא רצו המלאכים בבריאת האדם, טעם א' הוא שלא רצו שיתן הקב"ה להם התורה, והרי זה ידוע, כי בריאת האדם הייתה אך למען יקבלו התורה, כמו שכו' רש"י (בראשית א א) בראשית ברא בשביל התורה שנקראת ראשית.

וכבר ידוע גם, כי המלאכים קיטרגו על נתינת התורה לבני"א, וזו היתה ג"כ סיבת הדבר לקיטרוגים על בריאתו, כי ידעו שבשביל זה נברא.

והנה מכל הטענות שהעלו, היתה אחת חזקה וניצחת, כי האדם שנוטה לשקר עלול לטעות ולשגות, איך יוכל לקבל התורה שהיא תורת אמת ואינה סובלת שקר ותרמית, ואיך יוכל הקב"ה למסור אותה ליד בני"א.

אך התי' לזה הוא.

כי בדרשות הר"ן מסביר את הברכה, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, שהקב"ה נתן לנו כח הכרעה בדיני התורה, וכאשר יכריעו רוב דעת בי"ד כן יקום הדבר, ובזה נחו מעט תלויות המלאכים שבני"א עלולים לטעות, הלא הקב"ה מסרה לבני"א, וכאשר יעשו ע"פ רוב דעות הוא הדבר, וזה מה שמרמז המדרש, כי כאשר שמע הקב"ה טענותיהם מצא אחת מהן חזקה, והיא האמת, ע"כ מה עשה הקב"ה, השליך את האמת ארצה, כלומר נתן כח הכרעה לבני"א, ובזה הסתיר גם הטענה הצודקת הזאת.

אולם, רצון הקב"ה היה שישתדלו בני"א לחפש את האמת ויעשו כל טצדקי שיצא מהם תמיד משפט אמת וצדק, שיוכלו לומר שהוא אמת לאמיתה, וזו היא התכלית הנרצה להקב"ה בראשית בריאתו את העולם, ועל תנאי זה ברא אותו, וזו כוונת חז"ל כל הדין דין אמת לאמיתו, כלומר ולא יצטרך לטעמים ונמוקים שונים כמו התי' שהבאתי בשם הר"ן, אלא ישתדל שיצא ממנו משפט צדק ואמת, אז ייעשה שותף להקב"ה למעשה בראשית, כי זו היתה המחשבה תחילה, ואיש כזה יסתור ממילא טענת המלאכים, למה ימסור התורה לבני"א שעלולים לטעות, כי הלא הוא ישפוט בצדק ומישרים, ובעבורו אין הבדל ופדות בין השמים וארץ.

וזה כיוונו חז"ל במאמר השני והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, כלומר, שמעלתם ומדרגתם כמו מלאכי מעלה, שהמה ברקיע השמים, ולא יוכלו המלאכים לקטרג עליהם, זה מי שדן דין אמת לאמיתו, שהוא אמת ויציב, ואז יסתור טענת המלאכים והוא במצב אחד עמם.

אכן, איך יכולים לבוא למדרגה כזאת, להנצל מטעות ושגגה, ושיצא מאתו משפט אמת, ע"ז דרשו חז"ל (סנהדרין צג :) וה' אתו (ש"א טז יח), שהלכה כמותו בכל מקום.

ומזה נראה שמי שהקב"ה שורה עמו – איש זה שמור מטעות ומובטח מאתו שיצא ממנו משפטים ישרים ואמיתיים.

אך איך נוכל לבוא למדרגה כזאת, כבר דרשו חז"ל (סוטה ה) עה"פ (ישעיה כו טו) מרום וקדוש שמו ואת דכא ושפל רוח. שה' שוכן עם העניו שפל ברך, וזה מה שדרשו (נדרים נה.) וממדבר מתנה (במדבר כא יט), כיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה. שכיוון בה לאמיתה של תורה, ובשביל זה נתן הקב"ה התורה על הר סיני וגם המשפטים שם, לרמוז על זה.

ובזה נוכל לבאר סמיכות הפרשיות, כי ידוע שעל העניו שוכן הקב"ה, וההיפך מזה הוא בעל הגאווה, שע"ז אמרו חז"ל (סוטה ה.) אין אני והוא יכולין לדור בעולם. והאיש הזה ברור שלא יוכל לכוון האמת לאמיתה. וזה טעם הסמיכות לא תעלה במעלות על מזבחי (כ כג) לואלה המשפטים, כי כבר דרשו חז"ל (סנהדרין ז :) כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשירה בישראל, וזה שאמר כאן שלא יהיה לו גאווה וגאון, מפני שאלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולכוון האמת לאמיתה צריך להיות עניו.

ובזה נראת לי כוונת המכילתא, בשיטת שני התנאים, ולא פליגי, אך ר"ע אומר, יכול יהיו שונין ולא יודעין,

כלומר לא ישיגו האמת לאמיתה של תורה, ע"ז אומר אשר תשים לפניכם כשולחן, להשיג האמת.

אך איך לבא לזו המדריגה? ע"ז בא ר"י ומפרש: ואלה מוסיף, מה הראשונים בסיני אף אחרונים בסיני, סיני, כלומר, מה שמרומז בסיני, דהיינו שצריכים להיות ענווים ובזה ישיגו האמת לאמיתה של תורה.

נפק"מ ג'

בספר **מראות הצובאות** (פוגל) במתני סוף יומא (פ"ה מ"ב) איתא, עבירות שבן אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עליהם עד שירצה את חבירו, ושוב איתא שם, את זו דרש ראב"ע עבירות שבנ"א למקום יוה"כ מכפר עליהם, עבירות שבנ"א לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. ומביא הפסוק כי ביום הזה יכפר עליכם וכו'.

ונתקשו כל המפרשים בדברי ראב"ע מה הוסיף במתני למה שהיה כתוב קודם, ואם פירושה קא מפרש, גם היה צריך המתני לומר זאת.

והובא בדרשות חת"ס ובאמת כבר כתבו כן לפניו בעין יעקב שעל הרי"ף שם שעיקר החידוש של ראב"ע הוא, שעד שאינו מרצה את חבירו לא רק העבירות שבנ"א לחבירו אינן מכפרות אלא אפי' העבירות שבנ"א למקום אין הקב"ה מכפר עד שירצה את חבירו, וראים מזה שהחלק בתורה של בנ"א לחבירו הוא עוד יותר חשוב וצריך לקיימו ביותר שאת מהעבירות שבנ"א למקום.

ובחז"ל (ב"מ ה.). אמרו דיילפינן מודה במקצת הטענה חייב מן הפסוק (שמות כב ח) על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה, על הודאת פיו אתה מחייבו וממשיך הכתוב שם עד האלוקים יבוא דבר שניהם.

ופירשנו בס"ד ע"פ העין יעקב הנ"ל וחת"ס הנ"ל, שאף אם עד האלוקים, והוא בא ורוצה לשוב בתשובה, א"א לו רק אם יבא דבר שניהם, גם העבירות שבנ"א למקום וגם העבירות שבנ"א לחבירו ואם הוא מתוודה בחטאי בנ"א למקום ואינו עוזב חטאו בבנ"א לחבירו, והיינו אינו מביא דבר שניהם לא מהני כלל.

וזה שרמז רש"י במה שהביא קודם (בד"ה ואלה המשפטים) דברי ר"י אע"פ שהלכה כר"ע מחבירו, שעיקר גדול הוא בכל תורת המשפטים ליידע, מה הראשונים מסיני, היינו העניינים שבנ"א למקום שהם בצד ימין של הלוחות ונראים ראשונים כן גם האחרונים, המשפטים, מצוות שבנ"א לחבירו הם מסיני, ואין הבדל ביניהם כלל, ואדרבה אם מחלק ביניהם, גם זה וגם זה לא יהיה לו רח"ל.

ורק אח"כ יכול להביא את דברי ר"ע (בד"ה אשר תשים לפניכם), והיינו שיהיה כשולחן ערוך מוכן ומזומן, והיינו כמו השו"ע שיש בו חלק או"ח שבו ענייני המצוות שבנ"א למקום וגם חלק חו"מ ואבהע"ז ויו"ד, שבו כלולים הרבה מתורה ומצוות שבנ"א לחבירו, יחד ילכו ויבואו ערוך ומזומן, ואז בכל דרכך נגה אור.

וע"ע בספר מגלה עמוקות ובספר מנוחת שלום (סופר).